

Тимченко В. М.

ORCID: 0000-0002-5515-1872

*кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник відділу міжнародної інформації
та зарубіжних зв'язків*

*Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

УКРАЇНСЬКІ НЕВІЛЬНИКИ В МАЙНІ БЕКМУРЗИ АГИ З ЕЯЛЕТУ КЕФЕ ОСМАНСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (1675 Р. ВІД Р. Х.)

Ключові слова: українські невольники, Крим, Османська імперія.

У наші часи особливої актуальності набуває вивчення джерел з історії Півдня України та Криму під владою Османської імперії та Кримського ханства, написаних середньовічною турецькою та арабською мовами. Одним з таких джерел є шаріатські кадіаскерські книги, або дефтери, XVII–XVIII століть Бахчисарайського кадиліку Кримського ханства з Бібліотеки ім. І. Гаспринського в м. Сімферополі (АР Крим)¹. Важливість цієї пам'ятки полягає в тому, що там не тільки подається багато інформації з історії і культури кримських татар та інших народів Криму, а й вказується велика кількість українських невольників, завдяки чому можна зробити висновок, що українці в ті часи були другим за чисельністю після кримських татар народом півострова.

У 20-му томі цього джерела подається опис-розподіл майна Бекмурзи Аги Ель-Хаджа, жителя села Джурджав, який датується еваїлем місяця зу-ль-када 1085 р. гіджри, тобто проміжком часу від 26 січня до 4 лютого 1675 р. від Р. Х. [1, знімки 20–21]. Цей опис складається з *кисмет-і меваріса* (заголовка, у якому вказуються спадкодавець, спадкоємці та дата) арабською мовою та *яфти* (переліку майна з грошовою оцінкою) середньовічною турецькою мовою.

Село Джурджав нині ввійшло до складу міста Керчі (на місці сучасного мікрорайону “Восход”). Отже, власник майна походить з території еялету Кефе Османської імперії, з Керчі також у цьому описі: корабель та п'ять крамниць, рибне місце біля мису Ак Бурун, палац (“сарай”) у Джурджаві [1, знімки 20–21]. Але Бекмурза мав

¹ Автор висловлює подяку Рустему Нурієву за надані фотокопії джерела з Бібліотеки ім. І. Гаспринського (м. Сімферополь).

і володіння на території Кримського ханства – в Акмесджиті (нині це місто має назву Сімферополь) (млин та сади), а його садові володіння в Карагозі [1, знімки 20–21] (після 1948 р. – Первомайське, нині Феодосійського району, це село засноване італійцями-генуезцями у XIII ст. під назвою Кастадзона) розташовувалися на кордоні між Кримським ханством та Османською імперією. Тому зазначений документ записаний у дефтерах Бахчисарайського кадилику Кримського ханства.

У цьому описі вказані такі українські невольники та невольниці: черкаська невольниця Галю з дітьми [1, знімки 20–21] (черкасами в XVII столітті називали українців іноземці, ім'я Галю – це скорочена форма імені Галина у кличному відмінку), козак Кара Чора (“чорний невольник” татарською мовою) з дружиною-невільницею, козак Іван із дружиною-невільницею і дітьми, козак Чізмеджі (“чоботар” татарською мовою), пастух Василь із дружиною-невільницею, козак Карт Маджар (“старий угорець” татарською мовою), козак Кьор Черкас (“сліпий український козак” татарською мовою), козак Фітас із дружиною-невільницею, козак Бабас (“християнський священник” татарською мовою) з дружиною-невільницею, козак Гаврил, козак на ім'я Дост (“друг” татарською мовою), козак Коваль (очевидно, цей козак був ковалем за професією) з дружиною-невільницею та сином, козак Дегірменджі (“мірошник” татарською мовою) з дружиною-невільницею, козак на ім'я Мевлюд (це татарське ім'я арабського походження), черкаський (український) козак Савг (“побратим” татарською мовою). Тобто загалом не менш ніж 25 осіб. Ще були невольники, національність яких не встановлено [1, знімки 20–21].

Отже, у цьому господарстві скотарської, садової, рільничої та борошномельної, торговельно-мореплавської та рибальської спеціалізацій, як і в більшості інших господарств з кадіаскерських дефтерів Бахчисарайського кадилику, майже всі невольники були українцями, що засвідчує вагому роль цього народу в економіці Криму XVII століття.

Література:

1. Бібліотека імені Ісмаїла Гаспринського у м. Сімферополь. Ф. 67 А 90. Фотокопії кримських судових реєстрів. Том 20. 1674–1675 роки. 99 знімків.